

Hebräische Texte
aus dem mittelalterlichen Deutschland

Herausgegeben von
MONUMENTA GERMANIAE HISTORICA
und
ACADEMIA SCIENTIARUM ISRAELITICA

MONUMENTA GERMANIAE
HISTORICA

HEBRÄISCHE TEXTE
AUS DEM MITTELALTERLICHEN DEUTSCHLAND

Band 3

Hebräische liturgische Poesien zu den Judenverfolgungen
während des Ersten Kreuzzugs

Wiesbaden 2016
Harrassowitz Verlag

Hebräische liturgische Poesien
zu den Judenverfolgungen
während des
Ersten Kreuzzugs

Herausgegeben von
Avraham Fraenkel, Abraham Gross

mit
Peter Sh. Lehnardt

Wiesbaden 2016
Harrassowitz Verlag

Hebräische Texte aus dem mittelalterlichen Deutschland
wird herausgegeben in Zusammenarbeit mit der
Academia Scientiarum Israelitica, Jerusalem

Bibliographische Information der Deutschen Nationalbibliothek
Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation
in der Deutschen Nationalbibliografie; detaillierte bibliografische Daten
sind im Internet über <http://dnb.dnb.de> abrufbar.

Bibliographic information published by the Deutsche Nationalbibliothek
The Deutsche Nationalbibliothek lists this publication
in the Deutsche Nationalbibliografie; detailed bibliographic data
are available in the Internet at <http://dnb.dnb.de>.

© 2016 Monumenta Germaniae Historica, München
Alle Rechte vorbehalten.
Gedruckt auf alterungsbeständigem Papier
Satz: Dr. Anton Thanner, Weihungszell
Druck und Verarbeitung: Hubert & Co, Göttingen
Printed in Germany
ISBN 978-3-447-10159-2
ISSN 1860-4374

VORWORT

Diese Ausgabe der hebräischen liturgischen Poesie, geschrieben in Deutschland im Gefolge des Ersten Kreuzzugs, ist das Ergebnis einer Zusammenarbeit zwischen den MGH und der Israelischen Akademie der Wissenschaften. Wir wollen unsere tiefste Anerkennung und unseren herzlichsten Dank an Professor Benjamin Ze'ev Kedar ausdrücken. Ohne seinen Rat, seine Ermutigung und seine unendliche Geduld in den verschiedenen Phasen des Projekts würde dieser Band nicht das Licht der Welt erblickt haben. Ebenso danken wir dem wissenschaftlichen Ausschuss: Prof. Malachi Beit-Arié, Prof. Avraham Grossman, Prof. Yosef Kaplan und Prof. Israel J. Yuval, und insbesondere Dr. Jakob Guggenheim, deren umfangreiches Wissen uns half, diese Edition zu bereichern.

In der Anfangsphase erstellten wir die hebräische Ausgabe. Sie umfasste den Text, seine Varianten, den Kommentar und die Einführungen. Nach dem Abschluss der hebräischen Ausgabe zogen wir Dr. Peter S. Lehnardt zum Team hinzu, um die deutsche Ausgabe vorzubereiten. Dr. Lehnardt ist ein Experte sowohl in mittelalterlicher hebräischer Poesie als auch in den Konventionen der Herausgabe wissenschaftlicher Texte in Deutschland. Er investierte viel in die schwierige Aufgabe, mittelalterliche hebräische Liturgie in modernes Deutsch zu übersetzen. Ebenso fügte er zusätzliche Informationen zum Kommentar hinzu, um ihn für die deutschen Leser zugänglicher zu machen.

Wir wollen ebenfalls anderen danken, die zu dieser Ausgabe beigetragen haben. Dr. Dafna Mach übersetzte die allgemeine Einführung und die kurzen Einführungen vor jedem Poem. Herr Yochanan Amichai erstellte die Indizes. Dr. Horst Zimmerhackl von den MGH beaufsichtigte die Drucklegung; die schwierige Aufgabe, das zweisprachige Manuskript in ein Druckbild umzusetzen, meisterte Dr. Anton Thanner.

Wir hoffen, dass die in diese Ausgabe investierten Anstrengungen als wichtiges Instrument gleichermaßen für Studenten der Ära des ersten Kreuzzugs, für Historiker und für Wissenschaftler der Hebräischen liturgischen Dichtung dienlich sein werden.

*Jerusalem,
im Februar 2016*

*Avraham Fraenkel
Abraham Gross*

INHALTSVERZEICHNIS

<i>Transkriptionstabelle</i>	X
<i>Abkürzungen und Siglen</i>	XII
<i>Handschriften-, Quellen- und Literaturverzeichnis</i>	XIX
<i>Einleitung</i>	1
I. <i>Piyyutim von 1096 – Definition und Abgrenzung des Korpus</i>	1
II: <i>Piyyutim über die Verfolgung von 1096 – die Herausbildung eines Themas</i>	12
III: <i>Die Motive hinter der Abfassung von Piyyutim zu 1096</i>	27
IV: <i>Die Piyyutim und 1096 – Quellen, Überlieferungen und historische Deutung</i>	35
V: <i>Polemik</i>	43
VI. <i>Im Piyyut wird Erinnerung konserviert und Bewusstsein fixiert</i>	51
<i>Datumsübersicht zu den Ereignissen der Judenverfolgungen des Jahres 1096</i>	64
VII. <i>Zu dieser Edition</i>	65
<i>Anmerkungen zur Übersetzung</i>	69
<i>Edition, Übersetzung und Kommentar</i>	
<i>Dawid bi-rabbi Mešullam von Speyer,</i>	72
1. <i>Elohim al domi le-dami (Seliḥa)</i>	72
דוד בירבי משלם משפירא, אלהים אל דומי לדמי	
<i>Me'ir bar Yitšḥaq von Worms,</i>	91
2. <i>Mi yodea' yašuv yinnaḥem wa-ḥaqor (Seliḥa)</i>	91
מאיר בר יצחק מוורמיזא, מי יודע ישוב יינחם וחקור	
<i>Menahem bi-rabbi Makhir von Regensburg,</i>	107
3. <i>Evel a'orer aninuth agarer (Qina)</i>	107
מנחם בירבי מכיר מרגנסבורג, אבל אעורר אנינות אגרר	

	<i>Ya 'aqov bar Yitšaq ha-Lewi</i> , ...	121
4.	Oy li 'al šivri naḥla we-gavra makkathi (Qina) . . . . . יעקב בר יצחק הלוי, אוי לי על שברי / נחלה וגברה מکتי שעו ממני אמרר בבכי	122
	<i>Qalonimos bar Yehuda</i> , ...	141
5.	Mi yitten roši mayim we-'eynay meqor nozlay (Qina) . . . . . קלוניםמוס בר יהודה, מי ייתן ראשי מים ועיניי מקור נוזליי	148
6.	Amarti še' u minni amarer (Qina) . . . . . —, אמרתי שעו מני אמרר	171
7.	Eth ha-qol qol Ya 'aqov nohem (Seliḥa) . . . . . —, את הקול קול יעקב נוהם	190
8.	Qerathikha ayom mi-ma'amaqqe thehomekha (Zekhor Berith) . . . . . —, קראתיך איום ממעמקי תהומך	201
9.	Ez' aq ḥamas we-eqra šever (Seliḥa) . . . . . —, אזעק חמס ואקרא שבר	211
	<i>Anonymus</i> , ...	219
10.	Haḥarišu wa-adabbera we-ya'avor 'alay ma (Qina) . . . . . מחבר עלום שם, החרישו ואדברה ויעבור עלי מה	219
	<i>Eli' ezer be-Rabbi Nathan</i> , ...	238
11.	Elohim zedim qamu 'alenu (Seliḥa) . . . . . אליעזר ברבי נתן (ראב"ן), אלהים זדים קמו עלינו	238
12.	Elohim be-oznenu šama' nu avothenu sipperu lanu (Zulath) . . . . . —, אלהים באוזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו	263
13.	Eli 'eda ha-meyuḥada ašer yiḥada Tsurah (Qina) . . . . . —, אלי עדה המיוחדת אשר ייחדה צורה	275
14.	Aqonen espeda we-eylila 'ale kenesa mehullala (Qina) . . . . . —, אקונן אספדה ואילילה עלי כנסה מהוללה	283
15.	Oy li 'al šivri naḥla makkathi amarti ani (Qina) . . . . . —, אוי לי על שברי נחלה מכתי אמרתי אני	291
16.	'Al ḥaside Qolonia telakhna benoth Yisra'el le-qonen (Qina) . . . . . —, על חסידי קולוניה תלכנה בנות ישראל לקונן	297
17.	Ašur hayya we-nehi niheya 'al ḥaside Qoloniya (Qina) . . . . . —, אשור הייא ונהי נהיה על חסידי קולוניה	303
	<i>Binyamin bar Ḥiyya</i> , ...	308
18.	Berith kerutha mi-liškoah (Seliḥa) . . . . . בנימן בר חייא, ברית כרותה מלשכוח	308
	<i>Šemu'el bar Yehuda</i> , ...	323
19.	Elohay eqra' akha be-maḥašev (Zulath) . . . . . שמואל בר יהודה, אלהי אקראך במחשב	323

<i>Efrayim bar Yitshaq von Regensburg</i> , ...	338
20. Ani ani ha-medabber we-qirbi mištabber (Seliḥa)	338
אפרים בר יצחק מרגנסבורג, אני אני המדבר וקרבי משתבר	
<i>Yo'el bar Yitshaq ha-Lewi</i> , ...	354
21. Yivkayun mar mal'akhe šalom we-avoth šelišiyya (Qina)	354
יואל בר יצחק הלוי, יבכיון מר מלאכי שלום ואבות שלישייה	
22. Elohim yir'e lo se fzura we-yosha' (Seliḥa)	367
—, אלהים יראה לו שה פזורה ויושע	
(<i>Avraham ?</i>), ...	381
23. Adabbera be-tsar ruḥi bi-fne mi'ut qehali (Seliḥa)	381
אברהם (?), אדברה בצר רוחי בפני מיעוט קהלי	
<i>Anonymus</i> , ...	396
24. Adonay adonim qašim be'aluni u-videhem 'utstsarti (Seliḥa)	397
מחבר עלום שם, יי אדונים קשים בעלוני ובידיהם עוצרתי	
<i>Eli'ezer bar Yo'el ha-Lewi von Bonn</i> , ...	407
25. Hereg rav we-yom ṭavoah be-TaTNU nigzera gezera (Zulath)	408
אליעזר בר יואל הלוי (הראב"ה), הרג רב ויום טובח בתנ"ו נגזרה גזרה	
<i>Menahem bar Ya'aqov von Worms</i> , ...	417
26. Asim libbi lispod biglal (Qina)	417
מנחם בר רבי יעקב מוורמיזא, אשים לבי לספוד בגלל	
27. Eykhakha raḥamekha hith'appequ panekha lehastira (Seliḥa)	439
—, איככה רחמיך התאפקו פניך להסתירה	
<i>Glossar</i>	449
<i>Register</i>	
<i>Personenregister</i>	455
<i>Ortsregister</i>	459
<i>Stellenregister zu den bei HAVERKAMP, Hebräische Berichte edierten</i>	
<i>Chroniken</i>	461